

Bestuursopdracht asielopvang Wijdmeren

1. Inleiding

Op 1 februari 2024 is de Wet gemeentelijke taak mogelijk maken asielopvangvoorzieningen (hierna: Spreidingswet) in werking getreden. Deze wet bevat tal van kaders en instrumenten om te komen tot een evenredige en rechtvaardige spreiding van plekken voor opvang van asielzoekers over de Nederlandse gemeenten.

Door middel van deze bestuursopdracht committeert het college van B&W zich aan de verantwoordelijkheid om dit dossier te willen invullen, en op welke wijze wij dit willen doen. Onderdeel hiervan zijn uitgangspunten op basis waarvan wij als gemeente, het COA of derden locaties kunnen aandragen voor de realisatie van een opvanglocatie gedurende minimaal 5 jaar binnen de gemeentegrenzen. Daarnaast zijn er uitgangspunten opgenomen rondom het proces en communicatie met de samenleving en directe omgeving.

2. De opdracht

Het college krijgt de opdracht om op basis van de hierin geformuleerde uitgangspunten te komen tot een duurzame opvanglocatie voor maximaal 150 asielzoekers voor minimaal 5 jaar. Een alternatief kan zijn een locatie voor maximaal 50 amv'ers, eveneens voor minimaal 5 jaar. Een laatste optie kan een hybride versie zijn. Betrokkenheid van de raad en omwonenden vervult daarbij een belangrijke rol.

3. Achtergronden

Wij beschouwen de taakstelling uit de Spreidingswet niet alleen als een wettelijke verplichting, maar vooral ook als onze maatschappelijke verantwoordelijkheid. Wij gaan als gemeente niet over de instroom van asielzoekers maar kunnen wel, uit solidariteit met andere gemeenten, bijdragen aan een evenwichtige verdeling over Nederland en aan de realisatie van menswaardige opvangvoorzieningen. Daarom willen wij als college voldoen aan onze verplichtingen in dit kader. Onze inzet is uiteindelijk te komen tot het realiseren van voldoende asielopvangplekken in Wijdmeren. Wij staan open voor reguliere asielopvang, voor een locatie voor amv'ers of voor een hybride optie. Wij staren ons daarbij niet blind op exacte aantallen maar vooral op draagvlak. We hebben daarbij ook oog voor haalbaarheid en de mogelijkheid voor een succesvolle exploitatie. Dat is de reden dat we in onze zoektocht inzetten op 150 (reguliere opvang) respectievelijk 50 (amv'ers) plekken, of daartussen voor een hybride locatie.

Reflectie op het NERA-dossier

In onze raadsinformatiebrief d.d. 7 mei 2024 hebben we toegezegd bij het invullen van onze asielopgave ook lessen te trekken uit dit dossier. Op 10 maart 2023 maakte het college van burgemeester en wethouders bekend dat zij, onder voorwaarden, aan het COA haar medewerking had verleend voor een onderzoek naar de NERA-locatie in Nederhorst den Berg voor de huisvesting van circa 350 asielzoekers. Op 20 april 2023 maakte het college bekend te stoppen met het onderzoek naar de locatie omdat het proces volgens het toenmalig college te complex was geworden. In de tussenliggende tijd was er veel onrust en maatschappelijke weerstand.

Er is nooit een formele evaluatie uitgevoerd van dit traject. Wel heeft het verloop van het 'NERA-dossier' de discussie over de vestiging van asielzoekers in onze gemeente, in combinatie met de financiële en organisatorische problemen, lange tijd stilgezet en geleid tot handelingsverlegenheid op dit dossier. Voor het college is op basis van deze ervaringen wel een aantal zaken duidelijk:

- Spreek met elkaar eerst over uitgangspunten alvorens de discussie te starten over concrete locaties;
- Betrek de raad aan de voorkant bij zowel de uitgangspunten, het proces en de communicatie;
- Neem als gemeente de verantwoordelijkheid voor en regie bij het politieke en maatschappelijke proces en laat dit niet (enkel) over aan een initiatiefnemer of het COA;
- Maak voordat er een locatie in beeld is goede afspraken over communicatie, participatie en de dialoog met de samenleving;
- Maak bij bijeenkomsten over een eventuele locatie aan de voorkant duidelijk wat het doel, opzet en spelregels van de bijeenkomst zijn.

We hebben gepoogd deze lessen zo goed mogelijk te verwerken in het traject dat we hier voorstellen. Daarnaast moeten we ook erkennen dat de maatschappelijke discussie over dit thema in de overgrote meerderheid van de gemeenten in Nederland goed verloopt en leidt tot tal van gedragen opvanglocaties.

Rol en positie van het COA

De opdracht voor het vinden van geschikte locaties ligt bij de gemeente. De exploitatie ligt echter bij het COA. Zij moeten uiteindelijk kijken of het financieel haalbaar is en of er overeenstemming kan worden bereikt met de eigenaar. Het vinden van een geschikte locatie die succesvol te exploiteren is, is geen eenvoudige opgave en wij kunnen niet op voorhand garanderen dat wij zullen slagen in het vinden van een geschikte locatie. Dit is mede gelegen in het karakter en ruimtelijke kenmerken van onze gemeente, de specifieke landschappelijke kenmerken en beperkingen en ruimtelijke en financiële eisen van het COA. Hierachter willen wij ons echter niet verschuilen. Tal van gemeenten kampen immers met specifieke lokale omstandigheden.

Gemeenten hebben overigens ook de mogelijkheid zelf een opvanglocatie te exploiteren. Over de uitwerking daarvan en de financiële spelregels is echter nog veel onduidelijkheid. Om die reden en vanwege de beperkte ambtelijke capaciteit binnen onze gemeente kiezen wij hier nadrukkelijk niet voor. Daardoor zijn we wel afhankelijk van de minimum omvang die het COA stelt aan een opvanglocatie.

Relatie met Hilversum en het fusieproces

Op dit moment werken we aan een gemeentelijke herindeling met de gemeente Hilversum per 1 januari 2027. Op 1 januari 2026 vindt vooruitlopend daarop een ambtelijke integratie plaats. Toch hebben we op dit moment er niet voor gekozen de opgave samen met Hilversum op te pakken. Uiteindelijk zal de uitvoering natuurlijk wel voor een (groot) deel bij Hilversum terecht komen. Het spreekt voor zich dat op het moment dat er zowel over deze bestuursopdracht afstemming heeft plaatsgevonden en wanneer een locatie in 2025 in beeld komt, ook deze afstemming plaats zal vinden. Mocht er zich op enig moment in het proces toch mogelijkheden of een noodzaak voordoen om onderdelen samen met Hilversum op te pakken, zullen we dat zeker overwegen en de raad daarover informeren. De gemeente Hilversum is op dit moment op zoek naar drie locaties van ieder circa 150 opvangplekken voor de invulling van hun taakstelling. Overigens heeft de gemeente Hilversum van de minister in het verdeelbesluit geen taakstelling gekregen voor de huisvesting van amv'ers.

4. Binnen/buiten scope

Deze bestuursopdracht behelst de zoektocht naar een duurzame locatie voor asielopvang, en niet die voor statushouders of Oekraïners. Hieronder wordt uiteengezet wat verstaan wordt onder duurzame opvangplaatsen, asielopvang, alleenstaande minderjarige asielzoekers (amv'ers) en statushouders.

Duurzame opvangplaatsen

Duurzame opvangplaatsen zijn opvangplaatsen die 5 jaar of langer beschikbaar worden gesteld. Een locatie die voor een kortere periode wordt ingezet, wordt gezien als noodopvang. Het COA hanteert een ander programma van eisen voor noodopvang dan voor duurzaam (regulier) opvang. Met deze bestuursopdracht willen wij een locatie zoeken voor reguliere opvang, en zodoende hanteren wij de voorwaarde dat de locatie minimaal vijf jaar beschikbaar moet zijn.

Asielopvang

Een asielzoeker is iemand uit een land buiten Europa die asiel heeft aangevraagd. Zolang de asielprocedure loopt, hebben asielzoekers het recht om in Nederland te blijven. Zij verblijven dan in een asielzoekerscentrum (AZC). Een AZC is een opvangcentrum en het legt daarmee geen beslag op reguliere woningen. Het COA (Centraal Orgaan opvang Asielzoekers) is verantwoordelijk voor de opvang en begeleiding van asielzoekers in het asielzoekerscentrum. De IND (Immigratie en Naturalisatie Dienst) handelt de asielprocedure af.

Opvanglocaties van het COA hebben doorgaans minimaal 150 opvangplekken. Daarnaast kent het COA de mogelijkheid van kleinschalige opvang in de vorm van een dependance van een (grotere) locatie of als zelfstandige locatie. Een kleinschalige opvanglocatie kent een aantal andere kenmerken en voorzieningen. Zo hanteert het COA voor een locatie met permanente beveiliging een minimum van 100 opvangplekken. Voor de overige afspraken is de realisatie van een kleinschalige opvanglocatie te allen tijde maatwerk.

Alleenstaande minderjarige asielzoekers (amv'ers)

Wanneer een amv'er in Nederland aankomt, doorloopt hij of zij een specifieke asielprocedure. Minderjarige asielzoekers komen zonder begeleiding van een ouder of een meerderjarige bloed- of aanverwant in Nederland. Zij krijgen hier een jeugdbeschermer van stichting Nidos. Zijn ze ouder dan 15 jaar, dan komen ze uiteindelijk terecht in de kleinschalige opvang van het COA. Op de opvang biedt het COA individuele begeleiding, vrijetijdsactiviteiten en 24 uren begeleiding. De begeleiding wordt gedaan door personeel dat 24 uur per dag de jongeren op de locatie begeleidt. Alle kinderen hebben een mentor en vallen onder de voogdij van stichting Nidos. De leerplicht geldt net als bij Nederlandse kinderen ook voor hen. Wanneer naar een vorm voor opvang van amv'ers gekeken wordt, is het zodoende van belang ook te inventariseren of er voldoende aanbod is in onderwijs en (jeugd)zorg.

Statushouders

Deze bestuursopdracht gaat niet over de opvang van statushouders. Dit betreft een aparte opgave. Theoretisch is het ook mogelijk om op die manier als gemeente je verantwoordelijkheid te nemen. Immers, door het huisvesten van meer statushouders dan de lokale taakstelling bevordert je de doorstroming vanuit asielzoekerscentra en verlicht je als gemeente op die manier de problemen in de asielketen. Voor Wijdmeren is dit echter geen haalbare optie. Op dit moment halen we onze reguliere taakstelling statushouders niet. Daarnaast legt de huisvesting van statushouders een groot beslag op lokale (sociale) woningvoorraad.

5. Kanttekeningen/risico's

Toekomst Spreidingswet

In regeerprogramma van het kabinet Schoof is aangekondigd dat de Spreidingswet wordt ingetrokken. Ook als de Spreidingswet wordt ingetrokken blijft de gezamenlijk verantwoordelijkheid voor een goede en menswaardige opvang van asielzoekers over Nederlandse gemeenten bestaan. Met het intrekken van de Spreidingswet is het echter ook mogelijk dat diverse uitgangspunten rondom bijvoorbeeld kleinschalige opvang of financiering wijzigen. Daarom zullen we zodra het wetsvoorstel tot intrekking van de Spreidingswet wordt ingediend deze bestuursopdracht heroverwegen waar nodig aanpassen aan de hand van de dan geldende landelijke regelgeving.

Interbestuurlijk toezicht

Aangezien de gemeente Wijdmeren op 1 juli 2025 niet aan de taakstelling voldoet, kan de minister overgaan tot het inzetten van interbestuurlijk toezicht. Hoe dit er exact uit gaat zien is nog niet bekend en of de huidige minister van die mogelijkheid gebruik zal maken is onzeker. In het uiterste geval kan de minister door een zogenaamde indeplaatsstelling overgaan tot het overnemen van deze lokale taak en zelf overgaan tot vestiging van een asielzoekerscentrum inclusief alle bijbehorende procedures. Alvorens over te gaan tot ingrijpen worden alle relevante feiten en omstandigheden betrokken. Wij zijn ons van deze mogelijkheid bewust en accepteren deze eventuele gevolgen van het niet per 1 juli 2025 voldoen aan de wet.

6. Algemene uitgangspunten ten aanzien van opvang

Hieronder volgt een aantal uitgangspunten voor de realisatie van een opvanglocatie in de gemeente Wijdmeren:

- a. De ontwikkeling en exploitatie van een locatie verloopt voor de gemeente **budgettair neutraal**. Kosten voor zaken als jeugdzorg en onderwijshuisvesting worden vergoed op basis van het faciliteitenbesluit opvangcentra.
- b. De reguliere asielopvang wordt zoveel als mogelijk gericht op een **gemengde doelgroep**. Dat wil zeggen naast mannen en vrouwen ook gezinnen met kinderen. De groep moet kansrijk zijn voor een verblijfsvergunning en daarmee geen zogenaamde 'veiligelanders'.
- c. Bij de keuze van een locatie wordt rekening gehouden met de **draagkracht** van een dorp of wijk. Bij de keuze van locaties is het ook belangrijk om te kijken wat de wijk nodig heeft aan voorzieningen. Door dat mee te nemen in de realisatie van opvangplekken kan asielopvang ook iets opleveren voor de wijk of het dorp.
- d. Bij opvang in Wijdmeren geldt zoveel mogelijk **inburgering** vanaf dag één. Opvang kan alleen een succes worden als mensen zinvolle dagbesteding hebben, kunnen werken en de taal zo spoedig mogelijk leren spreken. Dat betekent dat er voldoende ondersteunend aanbod moet zijn en net als andere inwoners dienen asielzoekers ook zelf verantwoordelijkheid te nemen, zoals voor het leren van de Nederlandse taal en hoe we in Nederland met elkaar omgaan. Dat betekent dat asielzoekers vanaf dag één zoveel mogelijk onderdeel moeten zijn van onze samenleving, waar mogelijk gebruik maken van onze voorzieningen en voor zover binnen wettelijke kaders mogelijk is aan het werk gaan.
- e. Bij een eventuele aanpassing van de **bestemming** of het omgevingsplan worden de gebruikelijke routes, waaronder inspraak, doorlopen.
- f. Voor de realisatie van onze taakstelling zetten we in op **één locatie**. Één locatie heeft het voordeel dat begeleiding, veiligheid, onderwijs, etc. slechts één keer georganiseerd hoeft te worden, wat de kwaliteit naar verwachting ten goede komt. Ook hoeft een traject om een

opvanglocatie te realiseren maar éénmaal doorlopen te worden, wat de snelheid ten goede komt.

- g. Na overeenstemming over een locatie wordt er een bestuursovereenkomst gesloten tussen het college van burgemeester en wethouders en het COA met daarin in ieder geval aandacht voor de volgende elementen:
- COA en gemeente zorgen samen voor duidelijke afspraken en overlegstructuur over omgevingsbeheer voor omwonenden van een locatie;
 - De gemeente investeert samen met het COA en de eventuele eigenaar van de locatie in goede informatievoorziening vanaf de keuze voor een locatie;
 - Omwonenden kunnen meedenken over de inrichting van (de omgeving van) een pand;
 - Er worden afspraken gemaakt over de veiligheid op de locatie en in de omgeving;
 - COA stelt zich op als goede buur in de omgeving van een asielopvanglocatie;
 - Voor opening van een locatie maakt COA samen met gemeente, politie en omwonenden een beheerplan met afspraken over omgevingsbeheer;
 - Omwonenden kunnen deelnemen aan een beheergroep die regelmatig bijeenkomt, waar incidenten en beheersmaatregelen worden besproken;
 - Er is een telefoonnummer dat dag en nacht gebeld kan worden;
 - Er is budget om voorzieningen te realiseren of aanpassingen te doen in de omgeving van een nieuwe locatie die door omwonenden worden gevraagd;
 - Activiteiten georganiseerd door vrijwilligers uit de Wijdemeerse samenleving maken onderdeel uit van de opvang.

7. Uitgangspunten ten aanzien van de locatie(s)

In de inventarisatie naar geschikte locaties kijken wij zowel naar terreinen als bestaande panden. Deze worden getoetst aan de volgende richtlijnen:

- a) De locatie die we zoeken moet geschikt (te maken) zijn voor maximaal 150 personen.
- b) Om een concentratie van meerdere locaties in een klein gebied te voorkomen dient, de tussenliggende **afstand** tussen de locatie en gerealiseerde locaties in omliggende gemeenten minimaal 3.000 meter te zijn.
- c) De locatie die we zoeken moet in het kader van **duurzame opvang** beschikbaar zijn voor minimaal 5 jaar;
- d) De locatie ligt binnen een straal van **3 kilometer** van voorzieningen c.q. een dorpskern;
- e) De locatie is goed toegankelijk (te maken) middels een veilige loop- en/of fietsroute en met een openbaar vervoervoorziening/bushalte in de nabije omgeving;
- f) Er is aandacht voor goede ruimtelijke inpassing en aandacht voor voorkomen van (geluids-) overlast.

Specifiek voor terreinen geldt:

- g) Terreinen moeten gemakkelijk aan te sluiten zijn op water, elektriciteit en riolering;
- h) Voor een locatie met een minimale looptijd van 5 jaar kan niet teruggevallen worden op tijdelijke voorzieningen. Ten behoeve van de snelheid is het daarom noodzakelijk dat een terrein op een relatief eenvoudige manier aan te sluiten is op nutsvoorzieningen.
- i) Een voorkeur voor de mogelijkheid voor duurzaam gebruik van locatie na afloop van opvangperiode.

Bovenstaande punten zijn geen harde randvoorwaarden. Het kan voorkomen dat na een inventarisatie een locatie naar voren komt die niet aan alle punten voldoet of op onderdelen afwijkt. Het college kan dan met een toelichting van de uitgangspunten afwijken.

8. Financiën en uitvoering

De kosten worden momenteel binnen de regulier budgetten gedekt. Eventuele uitbreiding van het budget of formatie wordt bij de vaste P&C-momenten aan de raad voorgelegd.

9. Communicatie, participatie en rol van de gemeenteraad

Op het moment dat er vertrouwelijk door het COA is bekeken of een aangedragen pand of terrein geschikt is of geschikt is te maken en financieel haalbaar is, gaan we een fase in van communicatie, participatie en draagvlak.

Een belangrijke rol daarvoor is weggelegd voor de gemeenteraad. Zij worden vertrouwelijk geïnformeerd en in staat gesteld te reflecteren op de locatie en wensen of bedenkingen mee te geven voor het vervolgtraject. Daarna treden we samen met het COA en eventueel de eigenaar naar buiten. Op dat moment wordt - afhankelijk van de locatie, de exacte opgave en de wensen en bedenkingen vanuit de gemeenteraad - samen met het COA een communicatie- en participatietraject opgesteld. Hierbij hanteren wij maatwerk: wij inventariseren wat de behoefte is van de belanghebbenden en passen daarop de communicatie en participatie aan.

Afhankelijk van de locatie, de specifieke kenmerken en de eventuele noodzaak voor ruimtelijke besluiten wordt met de gemeenteraad gekeken welke rol de raad in het traject heeft.

Daarnaast hanteren wij de volgende uitgangspunten op het gebied van communicatie en participatie:

- a. We gaan dit proces open en transparant in. Onze communicatie en participatie sluiten daarop aan.
- b. We hebben zorg voor de omgeving (direct betrokkenen). Daarom gaan we in een vroeg stadium omwonenden en andere belanghebbenden informeren en betrekken.
- c. Als een mogelijke locatie in beeld is, brengen we de omgeving in beeld om te zien welke communicatie- en participatieaanpak daar het beste bij past. Daarbij kijken we ook naar de bredere omgeving, zoals de inzet en hulp van vrijwilligers.
- d. Afhankelijk van de locatie, de exacte opgave en de wensen en bedenkingen vanuit de gemeenteraad stellen we samen met het COA een communicatie- en participatietraject op.
- e. We gaan vooraf zoveel mogelijk in gesprek met de omgeving en sluiten aan op hun behoefte. We geven omwonenden de gelegenheid om persoonlijk in gesprek te gaan over hun zorgen en vragen.
- f. We nemen deze vragen en zorgen mee in de verdere onderhandelingen met het COA.
- g. We koppelen terug wat we met de vragen en zorgen doen of gedaan hebben en zijn bereid uit te leggen wat niet mogelijk is.
- h. We blijven gedurende de realisatie en bestaan van de opvanglocatie in gesprek met de omgeving. Dit kan bijvoorbeeld via een bewonerscommissie of klankbordgroep of door een omgevingsmanager in te zetten.

10. Vervolgtraject

De aanpak van voorbereiding tot definitieve besluitvorming staat hieronder per fase uiteengezet.

Fase 1: Voorbereiding

Op basis van de uitgangspunten wordt een zoektocht naar eventuele locatie(s) gestart.

Fase 2: Voorlopige besluitvorming

Nadat het COA besloten heeft een locatie daadwerkelijk in te willen zetten ten behoeve van asielopvang, maakt het college in een bestuursovereenkomst nadere afspraken met het COA over de specifieke locatie en daar te realiseren accommodatie.

Fase 3: Gesprek met raad en omwonenden

De raad wordt in een besloten beeldvormende sessie over het besluit van een locatie zo snel als mogelijk geïnformeerd.

Ook omwonenden en andere belanghebbenden worden in een vroeg stadium bij dit besluit betrokken. De uitgangspunten voor dit communicatie- en participatietraject kunt u in de bijgevoegde bestuursopdracht vinden. De vraag die bij dit traject centraal staat is “Wat is er nodig om asielopvang op deze locatie goed vorm te geven?”

Fase 4: Definitieve besluitvorming

Het besluit tot het aanwijzen van een locatie asielopvang wordt vervolgens, conform artikel conform artikel 7, eerste lid Spreidingswet, genomen door het college van burgemeester en wethouders. Daarbij wordt uiteengezet of en welke extra procedures doorlopen moeten worden, zoals het aanpassen van een bestemmingsplan.

Bij relevante ontwikkelingen zullen we de raad tussentijds door middel van een raadsinformatiebrief op de hoogte houden.